

Tartu Ülikool
Filosoofiateaduskond
Germaani-romaani filoloogia osakond
Kirjaliku tõlke eriala

Helen Rägo

PRANTSUSE-EESTI AIANDUSALANE VALIKSÕNASTIK

Magistriprojekt

Juhendaja: Anu Treikelder
Kaasjuhendaja: dotsent Sirje Vabrit

Tartu 2010

Sisukord

Sissejuhatus	3
1. Teema valik	5
1.1. Aianduse mõiste	5
1.2. Aiandusalane oskuskeel Eestis	6
2. Aiandusalase valiksõnastiku koostamise põhimõtted	8
2.1. Sihtgrupp	8
2.2. Allikad	9
2.2.1. Kasutatud prantsuskeelsed allikad	9
2.2.2. Kasutatud eestikeelsed allikad	10
2.3. Terminite valimine	11
2.4. Sõnastiku ülesehitus	12
3. Sõnastiku koostamisel tekkinud probleemid	14
3.1. Eestikeelsete terminite ebaühtlus	14
3.2. Prantsuskeelsed sünonüümid	15
3.3. Pikad sõnaühendid eestikeelse vastena	17
3.4. Kolmanda keele kasutamine	18
Sõnastikus kasutatud lühendid	19
Prantsuse-eesti aiandusalane valiksõnastik	20
Kokkuvõte	34
Kasutatud allikad	35
Résumé	39

Sissejuhatus

Käesoleva magistriprojekti raames koostatud sõnastik esitab valiku aianduses kasutatavatest baasterminitest, mis on seotud eelkõige aianduse praktilise küljega. Sõnastikus on termineid aiandusega tihedalt seotud aladelt nagu põllumajandus, botaanika, bioloogia, taimekasvatus. Teema valikul olen lähtunud ennekõike isiklikust huvist, kuid ühtlasi oli määravaks ka asjaolu, et aiandusalal ei ole varem ühtegi prantsuse-eesti oskussõnastikku koostatud ning arvestades põllumajanduse tähtsust Euroopa Liidu kontekstis on aianduse, kui põllumajanduse alavaldkonna terminoloogia ühtsustamine tähtsal kohal. Aiandusliku oskussõnastiku vajadust näitab ka asjaolu, et aiandusalasele terminikomisjonile on alus pandud (praeguseks tegevus peatatud), ning töö käigus selgunud aiandusalaste terminite ebaühtlane kasutamine, mida iseloomustab erialateadlaste poolt erinevate terminite eelistamine.

Antud töö eesmärgiks on uurida prantsuskeelseid aiandustermineid, leida koos erialaspetsialistidega eestikeelseid vasteid, ühtlustada eestikeelsete terminite kasutamist ning otsida lahendusi töö käigus tekkinud probleemidele.

Magistriprojekti võib jagada kaheks suuremaks osaks: teoreetiline osa ja sõnastiku osa. Teoreetiline osa jaguneb kolmeks paragrahviks. Esimene, sissejuhatav paragrahv kirjeldab aianduse mõistet ning termini *aiandus* kasutamise probleeme eesti keeles ning praegust aianduse oskuskeele olukorda Eestis. Teine paragrahv tutvustab sõnastiku koostamise põhimõtteid, kirjeldades sõnastiku koostamisel kasutatud allikaid, terminite valikut ning sõnastiku potentsiaalseid kasutajaid. Teise paragrahvi lõpus on esitatud sõnastiku ülesehitus. Teoreetilise osa kolmas paragrahv analüüsib sõnastiku koostamisel tekkinud probleeme.

Magistriprojekti teine osa, prantsuse- eesti aiandusalane valiksõnastik, mis sisaldab 250 aiandusalast terminiartiklit, hõlmab vaid väikest osa aianduses kasutusel olevatest

terminitest. Sõnastik on mõeldud eesti kasutajale (tõlkijad, üliõpilased, toimetajad) või laiendatud kujul võib leida koha mitmekeelses oskussõnastikus või terminibaasis.

Sissejuhatuse lõpus tahaksin tänada oma juhendajat Anu Treikeldrit ja kaasjuhendajat Eesti Maaülikooli dotsenti Sirje Vabritit, kes mind töö käigus palju aitasid.

1. Teema valik

1.1. Aianduse mõiste

„Aiandust iseloomustab kasvatatavate liikide ja sortide rohkus, maa intensiivne kasutamine, toodetu kasutamine inimese poolt ilma loomakasvatuse vahenduseta” (Kivistik 2007: 12). Erinevate aiatöövõtetega sekkutakse taimede arengusse, parandatakse taimede kasvu, viljakandvust ning vastupidavust – seetõttu on oluline aiandusmõisteid täpselt määratleda. Traditsiooniliselt jaguneb aiandus iluaianduseks, puuviljanduseks ja köögiviljanduseks, mis on omakorda tihedalt seotud erinevate valdkondadega nagu põllumajandus, taimekasvatus, botaanika, taimefüsioloogia ja bioloogia. Piir aianduse alaliikide vahel ei ole kindel – viljapuid kasutatakse iluaedade kujundamisel ning ilupõõsastest on saanud marjakultuurid. Köögivilja- ja puuviljataimede vahel on piir selgem, kuid mitte alati ühesugune. Maasikat on peetud köögiviljaks, melonit ja rabarbrit puuviljaks, mistõttu võib kahtluse korral rääkida aedviljadest (puu- ja köögiviljad). (Kivistik 2007: 12).

Kuigi termin *aiandus* viitab aianduse praktilisele küljele, kasutatakse seda eesti keeles tihti peale termini *hortoloogia* sünonüümina. Prantsuse keeles on vasteteks *jardinage* (aiandus) ja *horticulture* (hortoloogia), millest esimene tähistab aianduse praktilist osa ning teine pigem aiandusteadust ja -teooriaid ning käsitleb aiandust laiemas mõttes. Kuigi kõrgkoolis õpetatakse hortoloogiat, lõpetavad Eesti Maaülikooli üliõpilased aianduse erialal, mis kuulub siiani põllumajandusteaduse alla. Aiandust ja hortoloogiat eristatakse teoorias, kuid praktikas kasutatakse kahte terminit segamini ning eelistatult terminit *aiandus*.

Käesoleva sõnastiku pealkirjaks on *Prantsuse-eesti aiandusalane valiksõnastik*, kuna lähtun ennekõike aianduse mõistest, käsitledes aianduse praktilisi külgi, erinevaid aiatöövõtteid, aiatööriistu. Sõnastik lähtub oskustest ja teadmistest, mis on mõeldud ka hobiaednikule. Iga aednik, kaasaarvatud hobiaednik, peab aga teadma botaanika-, bioloogia- ja põllumajandusalaseid termineid, selleks et saavutada oma töös soovitud

tulemusi ning seda kõige keskkonnasäästlikumalt.

1.2. Aiandusalane oskuskeel Eestis

Viimase kahekümne aasta jooksul ei ole Eestis ühtegi põhjalikku aiandusalast oskussõnastikku ilmunud. Aiandusega tihedalt seotud aladelt nagu taimefüsioloogia, botaanika ja põllumajandus ei ole samuti viimaste aastate jooksul ühtegi mahukamat oskussõnastikku välja antud. 1988. a. ilmus Toivo Niibergi taimefüsioloogiat ja biokeemiat seletav eestikeelne oskussõnastik. Internetist võib leida erialaõppejõudude koostatud eestikeelseid seletavaid termininimistuid (näiteks Eesti Maaülikooli aianduse osakonna teaduri Marge Starasti taimefüsioloogia ja biokeemia seletav sõnaloend vastava eriala üliõpilastele). Botaanika alalt on ilmunud lähiminevikus *Eesti taimestik* (T. Kukk 1999), *Eesti taimede määraja* (H. Krall, T. Kukk, T. Kull jt 1999/2008) ning 2001. aastast pärineb Tartu Ülikooli Botaanikaia eestikeelsete taimenimede andmebaas. Tartu Ülikooli juures tegutseb tänapäevani eestikeelsete taimenimetuste ja botaanilise terminoloogia komisjon, mis käib koos vastavalt vajadusele, tegemist on liikmete entusiasmil põhineva komisjoniga. Sama komisjoni algatusel hakati eesti keeles kasutama taimede kohta asesõna *kes*, praegust ajakirjandust ja tõlkekirjandust lugedes paistab, et antud uuendus on laiemalt kasutusele võetud. Põllumajandusministeeriumi toetusel käivitati 1998. aastal projekt põllumajandusliku oskussõnastiku koostamiseks, kuid projekti jätkamiseks raha ei eraldatud ning edasine koostamine on olnud hobilist laadi. Terminibaasis ESTERM oli 2006. aasta seisuga 60 000st terminist 1479 botaanilist terminit, 7704 põllumajandusalast terminit ning põllumajanduse alaliigina 219 aianduslikku terminit (Oskuskeelekorralduse seminar 2006).

Eesti üksikud aiandusteadlased ja aiandushuvilised: Eesti suurima aiandusportaali Aiandus.ee haldaja Väino Eskla, Räpina Aianduskooli aianduse õpetaja Jaan Kivistik ning EMÜ Polli aiandusuuringute keskuse vanemteadur Kalju Kask tunnevad juba ammu huvi aianduslike eestipäraste ühtsete terminite vastu. Niisiis tegelevad Eestis hetkel aiandusliku oskuskeele korrastamisega üksikud aiandusala inimesed oma

vajaduste järgi. 2002. aastal tundis aiandusterminoloogia vastu huvi ka Eesti Terminoloogia Ühing, kuhu oli kutsutud keeleteadlane Tiiu Erelt, kuid sellest ajast alates pole Terminoloogia Ühingu andmebaasi aianduse osas täiendatud. Samuti on viimastel aastatel vähenenud ka EMÜ Polli aiandusuuringute keskuse huvi terminoloogiatöö vastu. Selge on see, et sõnavara korrastamine on vajalik. Väino Eskla sõnul on viimaste aastate jooksul Eestisse toodud palju aiandustarvikuid, mille omakeelsed nimetused on võtnud kasutusele iga sissetooja omal algatusel – eri nimetused üle riigi ajavad segadusse, enamusi nimetusi ei ole keeleliselt põhjalikult läbi mõeldud, kuid on lihtsalt käibele läinud (Eesti Terminoloogiaühingu andmebaas 2006). Aiandusterminoloogia puudujääke on erialainimesed püüdnud igauks vastavalt oma vajadustele täita. Aiandus.ee portaali haldaja Väino Eskla on alates 1999. aastast täiendanud isiklikust huvist terminibaasi ning edaspidi on soov koostada ka üks mahukam eesti-inglise-soome-vene aiandussõnastik. Erinevate aiandusalaste käsiraamatute lõpust leiab samuti oskussõnade nimistuid, nii eestikeelseid seletavaid kui ka mitmekeelseid. V. Eskla raamatu *Puude ja põõsaste lõikamine* lõppu on lisatud eestikeelne seletav sõnaloend, J. Kivistiku raamatu *Puuviljandus* lõpust leiab eesti-vene terminite registri ning J. Kivistik ja Kalju Kask on lisanud oma raamatu *Pomoloogia: puuviljandus II* lõppu eesti-inglise-saksa-venekeelsete mõistete ja ladina-eesti taimenimede väikese sõnastiku.

Tartu Ülikooli kirjaliku ja suulise tõlke eriala magistriprojektide seast leiab Angelika Vaasa *Mahepõllumajanduse inglise-eesti-itaalia valiksõnastiku* (2004) ning Ülle Sihvri *Saksa põllumajandussõnastiku* (2002). Põlisaiandusalast sõnaraamatut ei ole ühelgi keelesuunal Eestis veel koostatud. Seda puudujääki on põhjendatud aianduse valdkonna kuulumisega mitmesse suuremasse valdkonda nagu põllumajandus, botaanika, taimefüsioloogia, zooloogia, taimekasvatuse.

2. Aiandusalase valiksõnastiku koostamise põhimõtted

2.1. Sihtgrupp

Käesoleva magistriprojekti raames koostatud sõnaraamat on mõeldud eelkõige eesti kasutajale, kellel on vähemalt põhiteadmised prantsuse keelest, mistõttu ei ole sõnaartiklite järele lisatud prantsuskeelset hääldust, ometi on lisatud informatsioon sõnaliigi kohta (*s.m.* meessoost substantiiv, *adj.* omadussõna jne), kuna selline ülesehitus tundub kasutajasõbralikum. Samuti ei ole aga välistatud, et sõnastikust leiab abi prantsuskeelne kasutaja, otsides eestikeelset vastet prantsuskeelsele terminile. Sellisel juhul aga peavad prantsuskeelset kasutajat olema baasteadmised eesti keelest. Kuna tegemist on eestikeelsele kasutajale orienteeritud sõnastikuga, on sünonüümidele viidatud eestikeelse lühendiga *vt* (vaata).

Aianduse kui eraldiseisva valdkonna terminoloogia kasutajate sihtgrupp on Eestis väike. Käesolevast sõnastikust võib olla abi aianduskoolidel ja aianduse eriala üliõpilastel, kes puutuvad oma õpingute jooksul kokku aiandusalaste prantsuskeelsete tekstidega. Praegu on aianduseriala inimeste teisteks keelteks ikkagi inglise, saksa või vene keel, kuid mida laialdasem oskussõnastike valik, seda kättesaadavamad on materjalid ning arvestades Prantsusmaa kaugeleulatuvaid aiandustraditsioone, võib osutada vajalikuks prantsuskeelsete erialaartiklite või teoste tõlkimine. Siiani teavad aiandusala inimesed kõige paremini prantsuse pargikunsti, kuid Eestis on arenemas ka viinamarjakasvatus. Antud sõnastik võib leida kunagi koha mitmekeelses aiandussõnastikus või olla abiks hobiaianduse raamatute tõlkimisel.

Võttes arvesse aianduse seotust suuremate valdkondadega nagu põllumajandus, võib sõnastik olla abiks tõlkijatele ja tõlkidele, kes puutuvad oma töös kokku Euroopa Liidu põllumajandus- või taimikasvatusalaste tekstidega. Põllumajandus on Euroopa Liidu üks suuremaid majandusharusid, mis omakorda toodab suures mahus dokumente. Euroopa Liidu prioriteetide hulgas on ka mahepõllumajandus, maaelu ja

keskkonناسäästlikkus, mida toetatakse erinevate toetuste näol. Näiteks võib antud sõnastikust olla abi Eesti Õigustõlke Keskuse terminibaasi ESTERMi täiendamisel, korrastamisel ja ühtlustamisel.

Üldiselt võib öelda, et aianduse prantsuse-eesti sõnastikul ei ole sellisel kujul Eesti kontekstis suurt sihtgruppi, kuid tulevikus, täiendatud kujul, võib sõnastik olla vajalik mitmekeelse aiandusliku oskussõnastiku või terminibaasi loomisel.

2.2. Allikad

2.2.1. Kasutatud prantsuskeelsed allikad

Sõnastiku koostamisel on peamiseks allikaks olnud 2007. a. välja antud ülevaatlik aianduse käsiraamat *Tout savoir sur le jardinage*, mis kirjeldab aiatöövõtteid, ning raamatu lõpus on ka seletav aiandussõnastik. Samuti olen võrrelnud suurimaid aiandus- ja aiandustarvikute portaale. Internetti kasutasin seetõttu, et sealt leiab kaasaegsemaid termineid, kuna neid uuendatakse pidevalt – eriti mis puutub aiatarvikutesse, mida alatasa juurde tekib. Paljud koduleheküljed sisaldavad aiandusterminite seletavat sõnastikku, mis olid töö koostamisel oluliseks ja usaldusväärseks allikaks. Samuti oli üks olulisemaid allikaid terminite tähenduse leidmisel 2007. a. ilmunud prantsuse- inglise kahe-suunaline sõnastik *Glossary of French Gardening and Horticultural Terms*.

Kuna botaanilised baasterminid (eriti mis puudutab taimeehitust) ei muutu nii kiiresti, kontrollisin prantsuskeelsete botaaniliste terminite olemasolu ka 1960. aastal ilmunud vene- inglise- saksa- prantsuse- ladina botaanika sõnastikust. Paljusid aiandusalaseid termineid oli võimalik kontrollida 1996. a. rootsi- inglise- prantsuse- saksa põllumajandussõnastikust. Üldisemate terminite kasutatavust kontrollisin Euroopa Liidu terminibaasist legaltext.ee ning Euroopa interaktiivsest terminibaasist IATE. Siiski tuleb tunnistada, et suuremat osa sõnastikus esitatud termineid antud terminibaasid ei sisalda.

Termineid kontrollisin ka 2009. aasta sõnaraamatust *Le Petit Larousse Illustré 2010*

ning samast allikast vaatasin järele sõnade grammatilise soo ja määratluse, kuna seda võib pidada kõige usaldusväärsemaks ja uuemaks allikaks.

2.2.2. Kasutatud eestikeelsed allikad

Eestikeelsetest allikatest olen oma töös kasutanud nii vanemaid kui ka uuemaid aiandusteoseid. Vanemate raamatute puhul lähtusin oma kaasjuhendaja EMÜ iluaianduse dotsendi Sirje Vabriti soovitustest. Vanematest raamatutest olid asjakohasemad *Maaelaniku koduaed* (1985), mille autoriks on Ella Kukk, Leopold Meensalu *Köögiviljandus* (1988), Artur Viksi *Aiandus väikeaedades* (1985) ning viimaste aastate jooksul ilmunud raamatutest Jaan Kivistiku *Taim ja aednik. Puuviljandus I* (2007) ja Väino Eskla ning Kalju Kase *Puude ja põõsaste lõikamine* (2010). Viimase kahe lõppu on lisatud eestikeelne oskussõnade nimistu või mitmekeelne väike oskussõnastik. Antud raamatutes on põhjalikud joonised, mis aitasid prantsuskeelsetele terminitele vasteid leida. Samuti oli usaldusväärseks ja asjakohaseks korpuse osaks EMÜ ja Räpina aianduskooli kodulehekülgedel leiduvad avalikud õppematerjalid ja terminite nimistud. Ühtlasi otsisin eestikeelseid vasteid aiandust reguleerivatest Internetis saadaval olevatest seadustest.

Teistest Internetipõhistest allikatest oli abiks Eesti suurim aiandusportaal Aiandus.ee. Kuna selle haldaja V. Eskla kuulus aiandusterminoloogia komisjoni ning tunneb jätkuvalt huvi terminite vastu ning uuendab ja ühtlustab pidevalt aiandusterminoloogiat, võib pidada Aiandus.ee'd usaldusväärseks allikaks. Uuemate aiatarvikute kohta otsisin vasteid aiatarvikute edasimüüjate kodulehekülgedelt, kuid kuna aiatarvikute terminoloogia osas ühtsus puudub, oli oluline konsulteerida dotsent Sirje Vabritiga, kes aitas ühtlasi lähedaste aiandusterminite erinevaid nüansse mõista ning valida erinevate eestikeelsete sünonüümide vahel.

Kuigi eesti keelde on tõlgitud mitmeid mahukaid aiandusalaseid teoseid, vältisin terminitele vastete leidmisel meelega tõlkekirjandust, isegi sellisel juhul, kui toimetajate seas olid aianduseriala spetsialistid. Tõlkekirjandust kasutasin eelkõige enda harimiseks

aianduse alal.

2.3. Terminite valimine

Kasutaja eeldab, et sõnaraamat sisaldab igat sõna, mida ta otsib – praktikas ei ole see võimalik isegi parima ja suurima sõnaraamatu puhul, reaalne eesmärk on rahuldada enamiku kasutajate enamik vajadusi (Atkins, Rundell 2008: 32). Tiiu Erelt kirjutab raamatus *Terminiõpetus*, et hea oskussõnastik peab hõlmama erialaleksikat optimaalses koguses, tuleb läbi näha, mida kasutaja soovib. Seega tuleb esitada mitmekesine terminite valik (Erelt 2007: 395).

Kuna antud juhul on tegemist väikesemahulise magistriprojektiga, on tulnud piirduda aianduse praktilise osaga seotud põhiterminite esitamisega. Terminite valikul võrdlesin suuremaid prantsuskeelseid aiandusportaale, samas aitas terminivalikut korrastada EMÜ dotsent Sirje Vabrit. Ühtlasi püüdsin lisada termineid, mis on seotud aianduse uuemate tehnoloogiatega, näiteks aiatarvikute osas *umbrohupõleti (leegitaja)*, *teleskoopvarrega oksalõikur* ja tehnoloogiatega osas *aeropoonika, hüdropoonika*.

Botaanilised terminid on aianduses väga olulised, kuid lisasin antud sõnastikku vaid kõige üldlevinumad botaanilised terminid, mis kuuluvad aianduse baasteadmiste juurde, näiteks *pung*, *lehekaenal*. Botaanilisi termineid on võimalik leida mitmekeelsetest botaanilistest sõnaraamatutest, kus üheks keeleks on sageli ladina keel, mis on erialaspetsialistidele arusaadav.

Olen lähtunud T. Erelti raamatus *Terminiõpetus* kirjeldatud põhimõttest, et terminilisus on olulisel määral tüve omadus ning kõik ühest tüvest lähtuvad tuletised moodustavad tuletuspesa – kõik tuletised saavad seega olla terminid (Erelt 2007). Olen püüdnud esitada terminite mitmekesise valiku, esitades nimisõnade kõrval tegusõnu (*tailleur, bouturer, arrosier* jne), kuna tegemist on aiatöö praktilist osa kirjeldava sõnastikuga. Sõnastikust leiab ka omadussõnu nagu *bulbeux, caduc, frileux* jne ning mitmeid alamtermineid, näiteks sõna *plante* alt leiab hulgaliselt alamtermineid nagu *plante*

annuelle, plante bisannuelle. Olen sisse jätnud läbipaistvad üldtuntud sõnad nagu *plante, jardin, sol, arbre*, kui neil on aianduspetsiifilisi alamtermineid. Olen esitanud ka prantsuskeelseid sünonüüme, mida prantsuskeelsetes tekstides kasutatakse võrdse sagedusega näiteks terminid *chausser / butter, pelleter / bêcher, biner / sarcler, bac / conteneur*. Ühtlasi muudab terminite mitmekesisus sõnastiku tõlkijatele käepärasemaks.

2.4. Sõnastiku ülesehitus

Käesolev prantsuse-eesti aiandussõnastik hõlmab 251 terminiartiklit, mille hulgas on termineid, mis on esitatud alamterminitega. Märksõna paiknemine sõnastikus sõltub suurel määral sellest, kust kasutaja seda kõige tõenäolisemalt otsib, samuti iga eraldi märksõna tähtsusest oskuskeeles – seega, kas terminit otsitakse põhisõna järgi või tekstis leiduva süntaktilise esituse järgi (Béjoint 2000: 14). Näiteks võib kasutaja otsida oskusväljendit *sevrer la marcotte* sõna *marcotte* alt, kuid käesolevas sõnastikus on väljend esitatud sellisena nagu see tekstis esineb e põhisõnaks on jäetud väljendi esimene sõna *sevrer*. Kasutajasõbralikum oleks ilmselt sõnastik, kus iga otsitav sõna on põhisõnana esitatud, kuid selline sõnaraamat ei ole ökonoomne ning sobib väga kitsale ja mitte terminimahukale valdkonnale. Antud sõnastiku koostamisel on lähtutud peasüsteemi põhimõttest – see tähendab, et terminiartikkel moodustub põhiterminist ja sellest tulenevatest lauseühenditest. Terminiaiklid on esitatud tähestikulises järjekorras. Sõnastik on ühtlasi lihttähestikuline, kus "[...] mitmesõnalise termini komponendid säilitavad oma normaalse süntaktilise järjestuse [...]" (Erelt 2007: 361). Antud sõnastik on seletusteta oskussõnastik e tõlkesõnastik, kus ühe keele termineid seletavad üksnes teise keele vasted (Erelt 2007: 376).

Prantsuskeelsed märksõnad koos nende juurde kuuluvate fraseoloogiliste ühenditega on trükitud poolpaksus ning eestikeelsed vasted tavalises kirjas. Põhisõna järel on kaldkirjas esitatud põhisõna grammatiline märgend : *s.m.* (*substantif masculin* e meessoost nimisõna) ning *s.f.* (*substantif feminin* e naissoost nimisõna). Omadussõna meessoost ja naissoost vormid on üksteisest eraldatud komaga või naissoost vorm on esitatud *e*-liitega kasutades sümbolit - (*herbacé, - e*). Omadussõnade järel on

grammatiline märgend *adj.* (*adjectif* e omadussõna). Kui nimisõna esineb prantsuse keeles mitmuse vormis, näitab seda märksõna järel olev lühend *pl.* (*pluriel* e mitmus). Näiteks leiab sõnastikust mitmuse vormis terminid *maladies s.f.pl. des plantes* ning *mauvaises herbes s.f.pl.*

Kuigi enamus nimisõnu võivad esineda ainsuses, on esitatud prantsuse keeles mitmuses need sõnad, mis esinevad prantsuskeelses tekstis pigem mitmuse vormis. Tegusõnade puhul on näidatud, kas antud sõnastiku kontekstis esineb verb sihilises või sihitus vormis. Sihilist verbi tähistatakse sõnastikus märgendiga *v.tr* (*verbe transitif*) ning sihitu verbi märgendiks on *v.i.* (*verbe intransitif*). Näiteks sihiline verb *pincer v.tr.* ning sihitu verb *bourgeonner v.i.* Samuti leiab sõnastikust ühe pronominaalse tegusõna, mida tähistab *v.pr.* (*enraciner (s')*).

Kõik sõnastikus leiduvad sünonüümid viitavad üksteisele. Ühelt sünonüümilt teisele viidatakse lühendiga *vt* (vaata), näiteks *ensemencer v.tr.* külvama *vt semer.* Eestikeelsed võrdväärased vasted on eraldatud komaga. Kui terminil on ühe valdkonna sees mitu tähendust, on eestikeelsed terminid eraldatud araabia numbri ja suluga ning eritähenduslike terminite vahel on semikoolon (*fructification s.f.* 1) viljakandmine; 2) viljumine).

Asendumärk ~ viitab prantsuskeelse terminiartikli muutumatule osale (muutumatu osa *sol* alt viidatakse ~ *argileux e sol argileux*). Alamterminid on terminipesa sees esitatud alfabeetilises järjekorras.

Kalkdriips / kahe sõna või sõnaühendi vahel näitab terminiartikli samaväärseid osi. Näiteks *plante d'intérieur / d'appartement*, kus *d'intérieur* ja *d'appartement* on võrdväärse tähendusega terminiosad. Sulgudes () on näidatud terminiartikli vabaosa, mida võib vastavalt vajadusele kasutada või ära jätta. Näiteks termin *aérateur (de gazon)*.

Käesolevas sõnastikus ei ole eraldi kasutusvaldkonnale viidatud, kuna paljud terminid kuuluvad erinevatesse aiandusega tihedalt läbipõimunud valdkondadesse nagu botaanika, bioloogia, põllumajandus või aianduse alaliikidesse – köögiviljandus, puuviljandus, iluaiandus ning paljud terminid kuuluvad ühtlasi mitmesse valdkonda korraga. Ometi olen lisanud mõnes kohas sulgudesse, kas antud aiatöövõtet teostatakse puude või lillede kallal. Näiteks (taime, puud) harvendama. Siinkohal lähtusin paljuski

erialaspetsialisti nõuannetest. Eestikeelsete oma- ja võõrterminite puhul olen pannud esikohale spetsialisti valitud sagedamini kasutusel oleva termini.

3. Sõnastiku koostamisel tekkinud probleemid

3.1. Eestikeelsete terminite ebaühtlus

Üheks suuremaks probleemiks, mis sõnastiku koostamise käigus tekkis, oli eestikeelsete aiandusterminite ebaühtlus ja rööpterminite kasutamine. Ühe ja sama ala spetsialistid kasutavad ühe ja sama mõiste kohta eri termineid, mis mõnikord erinevad vaid ühe tähe poolest – “põhimõtteliselt, teadlikult, pidades igauks oma terminit parimaks” (Erelt 2007: 109). Nagu kirjutab T. Erelt *Terminiõpetuses*, on see Eesti puhul tavaline. Tegelikult puuduvad suurema terminikomisjoni moodustamiseks võimalused. Terminite ühtlustamiseks ja korrastamiseks oleks vaja komisjoni, kuhu kuuluksid spetsialistid erinevatelt aiandusaladelt. Erinevate terminite kasutamine on ka tingitud asjaolust, et aiandus hõlmab suures mahus teiste alade termineid ning iga spetsialist näeb termineid oma ala seisukohalt. Esklas kasutab terminit *jämeoksakäärid* (ÕSis ei leia sellist nimetust, internetis pole ka ühtegi kirjet), levinud kasutus on endiselt *oksakäärid*. Põhjenduseks on, et lihtsalt oksakäärid ei kirjelda antud käärde funktsiooni piisavalt. Sama on aiakääridega, mida Esklas kutsub oksakäärideks e sekaatoriteks, kuid mis on erialatekstides endiselt aiakääride nime all. Palju on termineid, mis on nõ lühemaks kulunud, näiteks *hajuskülv* on muutunud *hajukülviks*, sarnaselt on lühenenud komposteerima – kompostima, siirdemuru – siirdmuru, pikeerima – pikkima, üheaastane taim e suvik. *Suvelille* kohta on kasutusele läinud, *suvilill*, mida pooldavad terminoloogiaga tegelevad botaanikud. Leitakse, et kui on *püsilill*, siis on sobilik ka kasutada *suvilill*. Teised erialainimesed peavad antud terminit eesti keele risustamiseks ning ei saa aru, milleks on üldse vaja *suvelill* muutmist. Samuti tekitas segadust prantsuskeelsele sõnale *horticulture* vaste leidmine. ESTERMi terminibaasis ja Vikipeedias on antud termini vasteks *hortonoomia*, sellist terminit aga ÕSis ei leidu, leidub termin *hortoloogia* e aiandusteadus.

Samuti on Eestis aianduse alal kaks suunda vanade ja uuemate aiandusterminite kasutamise osas. EMÜ eelistab vanu traditsioonilisi termineid ja terminitööga hobikorras tegelevad spetsialistid mõtlevad uuemaid termineid välja ning kasutavad rohkem võõrtermineid. Näiteks aiakäärid on sekaatorid ja puitumine lignifikatsioon, kihitamine stratifitseerimine. Terminitööga tegelevad V. Esklas ja J. Kivistik kasutavad *kärpimine külgoksani* ehk *noorenduslõige*, EMÜ inimesed kasutavad vana terminit *tagasi lõikama*. Antud sõnastiku valik lähtub rohkem EMÜ aiandusspetsialistide nõuannetest.

Positiivne sünonüümia, kus terminid sisuliselt selgitavad vastastikku teineteise tähendust, võimaldab vormiliselt teaduslike kirjutiste stiili mitmekesistada (Mereste 2000). Ühtlustatud terminoloogia on aga oluline erialaõpikute koostamisel ning tõlgete kvaliteedi tõstmisel. Töö käigus läbi vaadatud tõlketeosed sisaldavad suures mahus tõlkijate enda poolt välja mõeldud termineid, mida aiandusinimesed ei kasuta, näiteks *ümberpotistama*, *markotaaž*, *sügavkaevama* jne. Antud sõnastikus on tõlkekirjandusest vastete otsimist välditud.

3.2. Prantsuskeelsed sünonüümid

U. Mereste kirjutab oma teoses *Oskuskeel ja seaduste keeleline rüü* ülediferentsimisest, mis avaldub selles, et teiste keelte sünonüümides kiputakse nägema mõisteid tähistavaid oskussõnu ja et rohkete sünonüümide olemasolu võib ahvatleda terminite tähenduslikule ülediferentseerimisele. Antud sõnastiku kontekstis tekkis probleem prantsuskeelsete tegusõnadega *dépoter*, *empoter*, *rempoter*, *replanter*, *transplanter*, *repiquer*. Kõik need verbid väljendavad üldisemalt ühte mõistet – ümber istutama, kuid neil on ka tähenduse osas erinevad nüansid, seega ei ole tegemist täissünonüümidega. Kõigi nende verbidega seotud tegevuse tulemusena istutatakse taim teise kohta. Kuna aga aianduslikus ning eriti aiatöövõtete kontekstis on oluline eelpool mainitud verbide nüansse mõista, siis olen need ka käesolevas sõnastikus vastavalt esitanud, olgugi et mõnel juhul tuli märksõna pikemalt lahti seletada. Termin *dépoter* vasteks eesti keeles oleks taime potist välja võtma, *empoter* vasteks taime potti istutama, potistama. *Rempoter* on

sõnastikus tõlgitud teise potti (üldjuhul suuremasse potti) ümber istutama, *replanter* ja *transplanter* on sünonüümidena tõlgitud ümber istutama ning *repiquer* pikeerima e noort taime kasvukohale istutama.

Sama probleem kerkis esile märksõnadega *plate-bande*, *parterre*, *massif*, mida võib kõiki tõlkida eesti keelde lillepeenrana, sest eesti keeles ei tehta antud terminitel aianduskontekstis vahet. Maastikuarhitektuuris on kasutusel termin *parter* e minimaalsete vertikaalsete vahenditega kujundatud horisontaalne pind, mille kompositsiooni loovad taimed ning *klump*, mis tähistab maastikuarhitektuuris ümarat või geomeetrilise põhiplaaniga lilledega kujundatud peenart (Nurme 2003). *Klump* sobib osaliselt vasteks prantsuskeelsele terminile *massif*. Prantsuskeelsele terminile *plate-bande* eesti keeles terminivaste puudub. Pikalt lahtiseletatuna oleks see mingit ala või ehitist ääristav piklik lillepeenar, kus kasvavad enamalt jaolt sama liiki taimed. Ühtlasi kasutatakse neid termineid sünonüümidena ka paljudes prantsuskeelsetes aiandustekstides.

Samuti tekkis probleem terminitega *horticulture* ja *jardinage*, nagu teema valiku all kirjas, siis tegemist ei ole täissünonüümidega ja antud sõnastiku kontekstis on oluline nendel kahel terminil vahet teha, kuigi eesti keelde tõlgitakse mõlemaid ühtemoodi aiandusena. Veel olid probleemseteks esialgu lihtsana tunduvad aiandusterminid *gazon* ja *pelouse*. Prantsuskeelsetes tekstides kasutatakse mõlemaid muru tähenduses, seega täissünonüümidena, kuid need kaks tähistavad ka muru eriosasid (*gazon* – murumätas, murualune osa ning *pelouse* – rohelist libled mätaste peal). Samas kasutatakse prantsuse keeles *tondeuse à gazon* e muruniiduk. Siinkohal oleks nüansside väljatoomine juba U. Mereste väljendit kasutades ülediferentsimine (Mereste 2000). Seetõttu on antud sõnastikus kaks märksõna esitatud sünonüümidena.

3.3. Pikad sõnaühendid eestikeelse vastena

Üheks probleemiks sõnastiku koostamisel oli ka prantsuskeelsetele ühesõnalistele märksõnadele eestikeelsete pikkade sõnaseletuste lisamine. Nagu U. Mereste on öelnud oma artiklikogumikus *Oskuskeel ja seaduste keeleline rüü*, on kolme- või neljasõnaline termin juba mõiste kirjeldus ning kuna termini põhitunnus on lakoonilisus, kaotab termin oma olemuse. Samas hoiatab ta oskussõnade loomisega ülepingutamise eest. Tema arvates ei tohiks oskussõnastikust välja jätta pikemaid sisult hästi iseloomustavaid mitmesõnalisi väljendeid. Eesti keeles on kõige rohkem ühesõnalisi termineid, kolme- ja rohkema sõnaliste terminite arv on tunduvalt väiksem. T. Erelt kirjutab *Terminiõpetuses* (Erelt 2007: 292), et mida sagedasem on termin, seda lühemana tahetakse seda näha ning kui termin ei ole piisavalt lühike, asendub ta aja jooksul lühemaga. Veel lisab ta, et termin peab mõistet adekvaatselt edasi andma, kuid samas olema sobiv nii kirja- kui ka kõnekeeles (Erelt 2007: 293). Ka mitmesõnaline termin on termin. Kuna oskuskeel on üldkeeke osa, siis võivad oskuskeeke probleemid ka üldkeeke probleemidest tuleneda. Prantsuskeelsetes aiandustekstides on väga palju üksiksõnu, mida peab eesti keeles pikemalt lahti seletama. Siinkohal võib näiteks tuua terminid *sevrer*, mille vaste eesti keeles on võrset emataimest eraldama, *surfacer*, mida tuleb pikemalt lahti seletada, sest eesti keeles vaste puudub, kuid prantsuskeelsetes tekstides esineb väljakujunenud terminina – eestikeelne vaste võiks olla *mõne sentimeetri ulatuses lillepoti pindmist mullakihti välja vahetama*. Seda võib U. Mereste sõnadega "sõnaloheks" kutsuda. Kuna antud terminile termini kriteeriumidele vastav vaste puudub, kas tuleb termin kõrvale heita? Samuti võib tuua näiteks tegusõnad *dépoter* e *taime potist välja võtma* ja *arcure*, mille vaste eesti keeles on *viljapuu võraokste allapainutamine*, kuid hilisemas kirjanduses on see lühemaks kulunud ning kasutatakse ka paralleelselt terminit *okste painutamine*. Kahesõnalisi eestikeelseid vasteid võib rohkemgi välja tuua, näiteks *bouturer* e *pistikutega paljundama*, *ébourgeonner* e *pungi eemaldama*, *défeuillaison* e *lehtede varisemine*. Viimaste näidete puhul on tegemist konkreetselt prantsuse ja eesti keele erinevustest tulenevate probleemidega. Prantsuse keeles on eesliiteid, mis eesti keeles tõlgitakse ühendverbidena, sellest ka peamine üldkeekest tulenev oskuskeeke eripära.

3.4. Kolmanda keele kasutamine

Käesoleva sõnastiku koostamisel olin sunnitud kasutama kolmanda keelena inglise keelt ja mõnede botaaniliste terminite puhul ladina keelt. Ühelt poolt oli vaja kolmandat keelt kasutada siis, kui prantsuskeelne mõiste jäi ebaselgeks ning teiselt poolt siis, kui tekkis vajadus spetsialistiga konsulteerida, kuna ükski erialainimene, kellega konsulteerisin, ei valda prantsuse keelt. Mõnedel juhtudel aitas inglise keel mõiste sisust paremini aru saada, sest keeled täiendavad teineteist. Teistel juhtudel ajas kolmanda keele kasutamine segadusse, eriti juhtudel, kui prantsuskeelsed osasünonüümid on inglise keeles täissünonüümidenä esitatud (näiteks ingliskelse sõna *seed* vastetena *semence*, *graine*, *germe* või sõna *shoot* vastena *pousse*, *rejeton*, *drageon*). Üldjuhul oli kolmanda keele kasutamisest kasu, kui oli vaja mõiste sisust paremini aru saada ja erialainimestega konsulteerida.

Sõnastikus kasutatud lühendid

Prantsuse keel

adj. – adjectif qualificatif (omadussõna)

pl. – pluriel (mitmus)

s.f. – substantif féminin (naissoost nimisõna)

s.m. – substantif masculin (meessoost nimisõna)

v.i. – verbe intransitif (sihitu verb)

v.pr. – verbe pronominal (pronominaalne verb)

v.tr. – verbe transitif (sihiline verb)

Eesti keel

v – või

vt - vaata

Prantsuse-eesti aiandusalane valiksõnastik

A

abri *s.m. de jardin* 1) aiamaaja; 2) tööriistakuur

adventice *s.f.* umbrohi *vt* **mauvaises herbes**

aérateur *s.m. (de gazon)* muruõhustaja

aérer *v.tr.* (mulda) õhustama

aéroponie *s.f.* aeropoonika

agriculture *s.f.* põllumajandus; maaviljelus

~ **bio-dynamique** biodünaamiline maaviljelus, biodünaamiline põllumajandus; ~ **biologique** mahepõllumajandus, maheviljelus

aisselle *s.f.* lehekaenal

amendement *s.m.* mullaomaduste parandamine

amender *v.tr. (la terre)* mullaomadusi parandama

ameublir *v.tr. (la terre)* kobestama

aoûtement *s.m.* puitumine *vt* **lignification**

arboriculteur, arboricultrice *s.* arborist

arboriculture *s.f.* puude hooldamine, puuhooldus

arboriculture *s.f. fruitière* puuviljandus

arbre *s.m.* puu

~ **à basse tige** põõsaspuu; ~ **à feuilles caduques** lehtpuu; ~ **à feuilles persistantes** okaspuu; ~ **d'ornement** ilupuu; ~ **fruitier** viljapuu

arbuste *s.m.* põõsas

~ **à feuilles caduques** lehtpõõsas; ~ **à feuilles persistantes** okaspõõsas;
~ **d'ornement** ilupõõsas; ~ **fruitier** marjapõõsas; ~ **nain** kääbuspõõsas,
puhmas

arcure *s.f.* (viljapuu) okste (alla)painutamine

arracher *v.tr.* juurima

arrosage *s.m.* **goutte à goutte** automaatne kastmissüsteem taime juurtele

arroser *v.tr.* kastma

arroseur *s.m.* vihmuti

~ **oscillant** sirgtrajektoorvihmuti ; ~ **rotatif** pöörlev vihmuti, ringvihmuti

arrosoir *s.m.* kastekann

art *s.m.* **topiaire** topiaarkunst

assolement *s.m.* külvikord

B

bac *s.m. vt* **conteneur**

balai *s.m* à **gazon** muruluud

bassiner *v.tr.* (taime) piserdama

bêche *s.f.* labidas

bêcher *v.tr.* (labidaga) kaevama *vt* **pelleteur**

biner *v.tr.* kõplama *vt* **sarcler**

binette *s.f.* kõblas *vt* **houe, sarcloir**

blanchir *v.tr.* (taime) pleegitama

bourgeon *s.m.* pung *vt* **œil**

~ **lateral / axillaire** külgpung, kaenlapung; ~ **terminal** tipupung, tipp-pung, ladvapung

bouton *s.m.* õiepung

bouture *s.f.* pistik

~ **de feuille** lehepistik; ~ **herbacée** haljaspistik, lehtedega varrepistik; ~ **ligneuse** pistoks, puitunud varrepistik; ~ **de racine** juurepistik; ~ **de tige** varrepistik

bouturer *v.tr.* pistikutega paljundama

broussaille *s.f.* võsa

brumiser *v.tr.* pihustama

bulbe *s.f.* sibul
~ **à fleur** lillesibul

bulbeux, bulbeuse *adj.* sibul-

butter *v.tr.* muldama *vt* **chausser**

C

cache-pot *s.m.* ümbris-pott

caduc, caduque *adj.* heitlehine

caissette *s.f.* **à semis** külvikassett, istikukassett

carence *s.f.* toiteelementide puudus (taimel)

châssis *s.m.* kasvulava, taimelava
~ **froid** külmlava

chauler *v.tr.* mulda lupjama

chausser *v.tr.* muldama *vt* **butter**

cisaille *s.f.* käärid
~ **à gazon** murukäärid, ~ **à haie** hekikäärid

collet *s.m.* juurekael

compost *s.m.* kompost

composter *v.tr.* komposteerima, kompostima

composteur *s.m.* komposter

conifères *s.m.pl.* okaspuud

conteneur *s.m.* konteiner *vt* **bac**

cordeau *s.m.* **de jardinier** aianöör

cordon *s.m.* kordon, nõörpuu

coupe-branches *s.m.* oksalõikur *vt* **ébrancheur**
~ **télescopique** teleskoopvarrega oksalõikur

coupe-herbe à fil *s.m.* murutrimmer

couronne *s.f.* võra, (puu) kroon

couvre-sol *s.m.* pinnakattetaim *vt plante tapissante*

croissance *s.f.* kasvamine

croûte *s.f.* mullakoorik

cueille-fruits *s.f.* puuviljanoppija, puuviljakorjaja

cultivar *s.m.* sort, kultivar

cultiver *v.tr.* harima, kultiveerima

culture *s.f.* aiakultuur, kultuur, viljakultuur

~ **hydroponique** / **sans sol** hüdrokultuur ; ~ **sous abri** katmikkultuur

D

débourrement *s.m.* pungade puhkemine

débroussailleuse *s.f.* trimmer, võsalõikur

déchets *s.m.pl.* **végétaux** taimejäänused *vt restes*

défeuillaison *s.f.* lehtede varisemine

dépoter *v.tr.* (taime) potist välja võtma

désherbage *s.m.* umbrohutõrje

~ **chimique** keemiline umbrohutõrje; ~ **manuel** rohimine; ~ **mécanique** mehaaniline umbrohutõrje

désherbant *s.m.* herbitsiid, umbrohumürk *vt herbicide*

désherber *v.tr.* rohima, umbrohist puhastama

désherbeur *s.m.* umbrohueemaldaja

~ **thermique** umbrohupõleti, leegitaja

distributeur *s.m.* **d'engrais** väetiselaotur

division *s.f.* jagamine

~ **des bulbes** sibulate jagamine; ~ **des souches fibreuses** narmasjuurtega

püsigute jagamine; ~ **des tubercules** muguljuurtega püsigute jagamine; ~ **des souches rhizomateuses** risoomide jagamine
~ **des souches dures** lihakate juurtega püsigute jagamine

dommage *s.m.* **causé par la gelée** külmakahjustus

dragon *s.m.* juurevõsu

drainage *s.m.* dreanaž

E

ébourgeonner *v.tr.* pungi eemaldama

ébrancheur *s.m.* oksalõikur *vt* **coupe-branches**

éclaircir *v.tr.* harvendama

écusson *s.m.* silmakilp, poogend

écussonner *v.tr.* silmastama

élaguer *v.tr.* oksti harvendama

empoter *v.tr.* potti istutama, potistama

endurcir *v.tr.* (taime) karastama

engrais *s.m.* väetis

~ **liquide** vedelväetis; ~ **vert** haljasväetis; ~ **de fond** põhiväetis ; ~ **organique** orgaaniline väetis; ~ **minéral** mineraalväetis; ~ **azote** lämmastikväetis; ~ **potassique** kaaliumväetis; ~ **phosphate** fosforväetis;

engraisser *v.tr.* väetama *vt* **fertiliser, fumer, terrauter**

enraciner (s') *v.pr.* juurduma

ensemencer *v.tr.* külvama *vt* **semer**

entre-nœud *s.m.* sõlmevahe

entretenir *v.tr.* hooldama

épandeur *s.m.* **d'engrais** väetisekülvik

espèce *s.f.* liik

~**végétale** taimeliik

essence *s.f.* puuliik

F

fertiliser *v.tr.* väetama *vt* **engraisser, fumer, terrauter**

feuillage *s.m.* lehestik

feuillaison *s.f.* lehteminek, lehtimine

feuillus *s.m.pl* heitlehised

fleur *s.f.* lill

~ **coupée / à couper** lõikelill; ~ **à bulbe** sibullill

floraison *s.f.* õitsemine

florifère *adj.* õis-

forcer *v.tr.* ajatama

fourche-bêche *s.f.* aiahark

fructifère *adj.* viljakandev

fructification *s.f.* 1) viljakandmine; 2) viljumine

fruit *s.m.* **à noyau** luuvili

fumer *v.tr.* väetama *vt* **engraisser, fertiliser, terrauter**

fumier *s.m.* sõnnik

fuseau *s.m.* koonalpuu, spindel, sammasja / püramiidse võraga puu

G

gazon *s.m.* muru *vt* **pelouse**

~ **artificiel** kunstmuru ; ~ **d'ornement** ilumuru ; ~ **en plaques / rouleau** siirdemuru

gazonné, ~ e *adj.* muruga kaetud

gélif, gélive *adj.* külmaõrn

germe *s.f.* idand, tõuse

germer *v.i.* 1) idanema ; 2) idandama

germoir *s.m.* külvikast

godet *s.m.* istikupott

gourmand *s.m.* vesivõsu

graine *s.f.* seeme *vt* **semence**

greffage *s.m.* pookimine, vääristamine

~ **en ecusson** T-lõikesse silmastamine; ~ **en fente** lõhesse pookimine (oksastamine); ~ **en incrustation** koore alla pookimine (oksastamine); ~ **en couronne** külglõhesse pookimine (oksastamine); ~ **par approche** ligistamine; ~ **à l'anglaise simple** pookimine (oksastamine) vastastikuse jätkamisega; ~ **chip budding** silmaga küljutus

greffer *v.tr.* pookima

greffoir *s.m.* pookimisnuga, pookenuga

greffon *s.m.* poogend

griffe *s.f.* (**à fleurs**) käsikobesti

H

habillage *s.m.* istutuslõikus

haie *s.f.* hekk

hatif, -ive *adj.* varajane

herbacé, -e *adj.* rohtne, roht-

herbicide *s.m.* herbitsiid, umbrohumürk *vt* **dés herbant**

hivernage *s.m.* (taime) talvitamine

hormone *s.f.* **de bouturage / d'enracinement** juurutushormoon

horticulteur, horticultrice *s.* agronoom, hortoloog

horticulture *s.f.* aiandus, aiandusteadus, hortoloogia

houe *s.f.* kõblas *vt* **binette, sarcloir**

humus *s.m.* huumus

hydroponie *s.f.* hüdroponika

I

inflorescence *s.f.* õisik

insecte ravageur / nuisible *s.m.* kahjur

insecticide *s.m.* insektitsiid, putukamürk

J

jardin *s.m.* aed

~ **à la française / classique** prantsuse regulaaraed; ~ **à l'anglais / anglais** inglise maastikuaed; ~ **d'agrément** iluaed; ~ **d'hiver** talveaed; ~ **de plantes / d'herbes aromatiques** ürdiaed; ~ **de rocaille** kiviktaimla; ~ **fruitier** puuviljaaed, viljapuu-aed *vt* **verger**; ~ **japonais** jaapani aed; ~ **potager** juurviljaaed, köögiviljaaed; ~ **sauvage** loodusaed, metsaaed

jardinage *s.m.* aiandus

~ **biologique** maheaiandus

jardiner *v.i.* aiatööd tegema

jardinier, jardinière *s.* aednik

jardinière *s.f.* konteiner *vt* **bac, conteneur**

L

légumes *s.m.pl.* köögiviljad

~ **verts** lehtköögiviljad; ~ **fruits** viliköögiviljad; ~ **racines** juurköögiviljad; ~ **bulbes** sibulköögiviljad

légumineuses *s.f.pl.* **potagères** kaunköögiviljad

ligneux, ligneuse *adj.* puitunud, puit-

lignification *s.f.* puitumine

lutte *s.f.* taimekaitse
~ **biologique** looduslik tõrje; ~ **mécanique** mehaaniline tõrje; ~ **chimique**
keemiline tõrje

M

maladies *s.f.pl.* **des plantes** taimehaigused

marâchage *s.m.* kõõgiviljandus

marcottage *s.m.* võrsikutega paljundamine
~ **aérien** paljundamine õhuvõrsikutega; ~ **en cépée** paljundamine
kuhjevõrsikutega; ~ **par couchage** paljundamine lookvõrsikutega

marcotte *s.f.* võrse, võrsik

marcotter *v.tr.* võrsikutega paljundama

massif *s.m.* (**de fleurs**) lillepeenar *vt* **parterre, plate-bande**

mauvaises herbes *s.f.pl.* umbrohi *vt* **adventice**

motte *s.f.* mäta, mullatükk
~ **de terre** mullapall; ~ **de racines** juurepall; ~ **de gazon** rohukamar, murumäta

multiplication *s.f.* (taime) paljundamine
~ **végétative** vegetatiivne paljundamine; ~ **générative** paljundamine
seemnetega, generatiivne paljundamine

multiplier *v.tr.* (taime) paljundama

N

nœud *s.m.* varresõlm

O

œil *s.m.* pung *vt* **bourgeon**
~ **dormant** uinuv pung

outils *s.m.pl.* **de jardinage** aiatööriistad

P

pailler *v.tr.* multšima

paillis *s.m.* multš

~ **organique** orgaaniline multš ; ~ **minéral** mineraalne multš ; ~ **synthétique** sünteetiline multš

palmette *s.f.* palmettvõra

parterre *s.m.* lillepeenar *vt* **massif, plate-bande**

pelle *s.f.* labidas *vt* **bêche**

pelleter *v.tr.* labidaga kaevama

pelouse *s.f.* muru, muruplats *vt* **gazon**

pépinière *s.f.* puukool, taimla

période *s.f.* **de répit** (taime) puhkeperiood, dormantsus *vt* **repos**

persistant, - e *adj.* igihaljas

pesticide *s.m.* pestitsiid, taimekaitsevahend

pied-mère *s.m.* emataim

pincer *v.tr.* pintseerima

piridion *s.m.* õunvili

pivot *s.m.* sammasjuur, peajuur *vt* **racine pivotante**

plant *s.m.* istik

plante *s.f.* taim

~ **à bulbe** sibultaim; ~ **acidiphile** hapulembene; ~ **annuelle** üheaastane taim, suvik; ~ **aquatique** veetaim; ~ **à racines nues** paljasjuurne taim; ~ **aromatique** maitsetaim; ~ **bisannuelle** kaheaastane taim, ületalvik; ~ **calcicole** lubjalembene taim; ~ **de balcon** rõdutaim; ~ **de pleine terre** avamaataim; ~ **en conteneur** konteinertaim; ~ **épiphyte** epifüüt, pealistaim; ~ **grimpante** ronitaim; ~ **herbacée** rohttaim; ~ **ornementale** ilutaim; ~ **remontante** taasviljuv, remontantne taim; ~ **rustique** külmakindel taim; ~ **succulente / grasse / charnue** sukulent, lihaktaim, turdtaim; ~ **tapissante** pinnakattetaim *vt* **couvre-sol**; ~ **tropicale** troopiline taim; ~ **verte / d'intérieur / d'appartement** toataim; ~ **vivace / pérenne** püsik, mitmeaastane taim;

planter *v.tr.* istutama

planoir *s.m.* istutuspulk
~ à **bulbes** sibulate istutaja

plantule *s.f.* seemik *vt* **semis**

plate-bande *s.f.* lillepeenar *vt* **massif, parterre**

pleine terre *s.f.* avamaa

plumule *s.f.* idupung

pomologie *s.f.* pomoloogia

porte-greffe *s.m.* pookealus

pot *s.m.* **de fleurs** lillepott
~ **suspendu** ampel, ripp-pott

pousse *s.f.* 1) idu; 2) võsu; 3) (puu v põõsa) võrse *vt* **marcotte**

profil *s.m.* **de sol** mullaprofiil

pulvérisateur *s.m.* (**de jardin**) aiaprits

pulvériser *v.tr.* pritsima, pihustama

R

rabattre *v.tr.* tagasi lõikama

racine *s.f.* juur
~ **aérienne** õhujuur

racines *s.f.pl.* **fibreuses** narmasjuured

radicelle *s.f.* idujuur, radiikul

rajeunir *v.tr.* noorendama (puud, põõsast)

rameau *s.m.* oks, raag

ramification *s.f.* okste harunemine

ramure *s.f.* võra, (puu)kroon *vt* **couronne**

ratisser *v.tr.* riisuma, rehitsema

récolte *s.f.* saagikoristus

rejeton *s.m.* võsund

rempoter *v.tr.* ümber istutama (suuremasse potti)

repiquer *v.tr.* pikeerima

replanter *v.tr.* ümber istutama *vt* **transplanter**

repos *s.m.* taime puhkeperiood, dormantsus *vt* **période de répit**

restes *s.m.pl.* **de culture** taimejäänused *vt* **déchets végétaux**

rhizome *s.m.* risoom

rusticité *s.f.* külmakindlus

S

sarclage *s.m.* kõplamine

sarcler *v.tr.* kõplama *vt* **biner**

sarcloir *s.m.* kõblas *vt* **binette, houe**

scie *s.f.* saag

~ **à bois** puidusaag ; ~ **d'élagage** oksasaag

sécateur *s.m.* oksakäärid, sekaatorid

semence *s.f.* seeme *vt* **graine**

semer *v.tr.* külvama *vt* **ensemencer**

semis *s.m.* 1) seemik, tõuse *vt* **plantule**; 2) külv, külvamine 3) külvikoht
2) ~ **à la volée** hajuskülv; 2) ~ **en ligne** reaskülv

semoir *s.m.* külvik, külvimasin

~ **à main** käsikülvik ; ~ **mécanique** mehaaniline külvik

serre *s.f.* kasvuhoone, katmikala
~ **froide** kütteta kasvuhoone; ~ **chaude** soekasvuhoone

serriculture *s.f.* kasvuhoones kasvatamine

sevrer la marcotte *v.tr.* võrset emataimest eraldama

sillon *s.m.* vagu

sillonner *v.tr.* vagusid tegema / ajama

sol *s.m.* mullastik

~ **détrempé** vesine v soine pinnas; ~ **argileux** savikas muld, liivsavimuld; ~ **sablonneux** liivmuld; ~ **graveleux** kruusakas muld; ~ **acide** happeline muld; ~ **alcalin** leelisene muld;
~ **neutre** neutraalne muld; ~ **calcaire** lubjarikas muld ; ~ **tourbeux** turbane muld ;
~ **pierreux** kivine muld

sous-arbrisseau *s.m.* poolpõõsas

spermaphyte / spermatophyte *s.m.* seemnetaim

stolon *s.m.* võsund, stoolon

stratification *s.f.* kihitamine, stratifitseerimine

substrat *s.m.* kasvusubstraat

surfacier *v.tr.* suurte potitaimede puhul mõne cm ulatuses mulda poti pinnalt välja vahetama

T

taille *s.f.* lõikus, lõikamine

~ **de rajeunissement** noorenduslõikus; ~ **d'entretien** hoolduslõikus; ~ **de formation** vormilõikus; ~ **en vert / d'été** suvine lõikus; ~ **en sec / d'hiver** talvine lõikus; ~ **douce / raisonnée** harvenduslõikus

tailler *v.tr.* lõikama vt **élaguer**

terrain *s.m.* maapind, maalapp

terreauter *v.tr.* väetama vt **engraisser, fertiliser, fumer**

terreau *s.m.* kompost, looduslik väetis, kompostväetis, kompostmuld

terraine *s.f.* à semis külvikast

tige *s.f.* vars

toile *s.f.* de paillage multškangas

tondeuse *s.f.* (à gazon) muruniiduk
~ **électrique** elektriline muruniiduk ; ~ **thermique** bensiinimootoriga muruniiduk ; ~ **mécanique** käsiniiduk ; ~ **autoportée** murutraktor ; ~ **sur coussin d'air** hõljukniiduk

tondre *v.tr.* muru niitma

transplanter *v.tr.* ümber istutama *vt replanter*

transplantoir *s.m.* istutuskühvel

tubercule *s.m.* mugul, muguljuur

tuteur *s.m.* (taime) toestama

V

végétation *s.f.* (taime) kasvamine, kasvuperiood.

verger *s.m.* puuviljaaed, viljapuuad *vt jardin fruitier*

voile *s.m.* de culture katteloor

voile *s.m.* d'hivernage talveloor

Kokkuvõte

Käesoleva magistriprojekti teemaks on aiandus. Töö võib tinglikult jagada kaheks suuremaks osaks, millest esimene käsitleb sõnastiku koostamise põhimõtteid ja sõnastiku koostamisel esile kerkinud probleeme, teise osa moodustab prantsuse-eesti aiandusalane valiksõnastik.

Esimene, sissejuhatav osa, mis jaguneb omakorda kolmeks paragrahviks, arutleb aianduse mõiste üle, räägib aiandusliku oskuskeele hetkeolukorrast Eestis, kirjeldab läbitöötatud nii eesti kui ka prantsuskeelset korpust ja terminite valikut. Põhiliselt on termineid kogutud prantsuskeelsetest aiandustekstidest, Internetis saadaval olevatest prantsuskeelsetest aianduslike terminite nimistutest ning mitmekeelsetest aiandusega seotud olevate alade nagu põllumajandus ja botaanika oskussõnastikest, kus üheks keeleks on prantsuse keel.

Esimese osa lõpus on välja toodud sõnastiku koostamisel tekkinud probleemid, millest kõige olulisemaks kujunes eestikeelsete terminite ebahühtlane kasutamine kirjanduses ja erialaspetsialistide seas. Ühtlasi on välja toodud peamiselt eesti ja prantsuse keele eripärast tingitud asjaolu, et eesti keeles kasutatakse rohkem liitsõnu, ühendverbe ning pikki fraseoloogilisi ühendeid kui prantsuse keeles. Prantsuse keeles on rohkem levinud eesliited ning ühesõnalised terminid. Viimast võib väita aga ennekõike antud sõnastiku kontekstis.

Magistriprojekti teine suurem osa, prantsuse-eesti aiandusalane valiksõnastik hõlmab 250 terminit koos mitmete alamterminitega. Sõnastik sisaldab vaid väikese osa ainanduses kasutatavatest põhilistest terminitest, mis on seotud eelkõige aiatöödega. Sõnastik on mõeldud eesti kasutajale – tõlkijatele, toimetajatele, üliõpilastele, kuid laiendatud kujul võib leida koha mitmekeelses aiandussõnastikus või terminiandmebaasis.

Kasutatud allikad

Sõnastikud

Давыдов, Н.Н., *Ботанический словарь, русско-английско-немецко-французский*. Москва: 1960

Dubell, F. *Lantbrukslexikon: svenska, engelska, franska, tyska*. Borås 1996

Erelt, T., Leemets, T., Mäearu, S., Raadik, M. *Eesti õigekeelsussõnaraamat ÕS 2006*. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus, 2006

Kann, K. *Prantsuse-eesti sõnaraamat / Dictionnaire français-estonien*. Tallinn: Valgus, 1999

Le Petit Larousse Illustré. Paris: Larousse, 2009

Lindsey, A. S. *Glossary of French Gardening and Horticultural Terms: french-english and english-french*. Leatherhead, Surrey, England: Hadley Pager, (1998) 2007

Interneti –sõnastikud

Eesti Õigustõlke Keskuse terminibaas ESTERM
<http://mt.legaltext.ee/esterm/>

Euroopa interaktiivne terminibaas IATE
<http://iate.europa.eu/iatediff/switchLang.do?success=mainPage&lang=fr>

Grand dictionnaire terminologique
http://www.granddictionnaire.com/btml/fra/r_motclef/index800_1.asp

Keelevara õigekeelsussõnaraamat 2006
<http://www.keelevara.ee/login/?d=qs2006&q=>

<http://www.larousse.fr/dictionnaires>

Starast, M., Taimefüsioloogia ja biokeemia oskussõnade nimistu
http://www.e-ope.ee/download/euni_repository/file/463/Oskuss%C3%B5nastik.pdf

<http://www.wordreference.com/fren/>

Eestikeelne kirjandus

Akeroyd, S., Alexander, P., Arbury, J., Barter, G., Bostock, H., Cooke, L., Cox, M., Crosbie, C., Halstead, A., Henricot, B., Hunt, L., Jewell, D., Morgan, N., Peckett, D., Ward, R. *Uus aiapidaja entsüklopeedia*. London: Maalehe Raamat, 2009

Burnie, G. Toogood, A. *Aiandus: praktiline käsiraamat*. London: Varrak, (1996) 2001

Erelt, T. *Terminiõpetus*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 2007

Eskla, V., Järve, S. *Puude ja põõsaste lõikamine*. Tallinn: Varrak, 2010

Kask, K., Kivistik, J. *Pomoloogia: Puuviljandus II*. Tallinn: Ilo, 2005

Kivistik, J. *Puuviljandus*. Tallinn: Valgus, 1983

Kivistik, J. *Taim ja aednik: Puuviljandus I*. Tallinn: Ilo, (2004) 2007

Kukk, E. *Maaelaniku koduaed*. Tallinn: Valgus, 1985

Mereste, U. *Oskuskeel ja seaduste keeleline rüü: artikleid ja lühiuurimusi*. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus, 2000

Nurme, S. *Haljasalade kujundamine*. Tartu: Eesti Põllumajandusülikooli kirjastus, 2003

Roosve, F. Järvan, M., Meensalu, L., Virit, V. *Köögiviljandus*. Tallinn: Valgus, 1988

Rönnblom, E. *Aia aastaajad: aedniku käsiraamat*. Uppsala: Sinisukk, 2008

Viks, A. *Aiandus väikeaedades*. Tallinn: Valgus, 1985

Eestikeelsed Interneti-allikad

Aiandusega seotud allikad

Aiandust reguleerivad õigusaktid
<http://www.agri.ee/oigusaktid-2/> (14.05.2010)

Taimekaitseseadus
<https://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=13196491>

Taimede paljundamise ja sordikaitse seadus
<http://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=12975262>

Väetiseseadus

<https://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=750350>

<http://www.ak.rapina.ee/?cab=73&tekst=73> (01.05.2010)

<http://www.aiandus.ee/> (10.04.2010)

<http://www.aiasober.ee/> (10.04.2010)

<http://www.hortes.ee/> (10.04.2010)

<http://www.hansaplant.ee/> (10.04.2010)

Muud allikad

Eesti Terminoloogiaühing

<http://www.eter.ee/baas/korrPage63.html> (24.04.2010)

Eesti Terminoloogiaühingu andmebaas 2006

<http://www.eter.ee/andmebaas/index.php?id=52> (24.04.2010)

Oskuskeelekorralduse seminar 2006

http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:UzI7IRXBMcYJ:www.eki.ee/termin/files/Oskuskeelekorralduse_seminari_ettekanne.ppt+aianduse+terminid+219&cd=1&hl=et&ct=clnk&lr=lang_fr%7Clang_et (08.05.2010)

Vikipeedia

<http://et.wikipedia.org/wiki/Esileht>

Prantsuskeelsed Interneti-allikad

Aiandusega seotud allikad

<http://www.plante-interieur.com/forum/lexique-des-termes-utilises-en-horticulture-f16.html> (08.04.2010)

<http://www.jardinage.net/a-z-lexique/> (03.04.2010)

<http://www.truffaut.com/conseils/lexique-jardinage/lexique-jardinage-truffaut.html>
(03.04.2010)

<http://www.plantes-et-jardins.com/magazine/glossaire/index.asp> (03.04.2010)

http://environnement.ecoles.free.fr/Jardin_jardinage/lexique.htm (03.04.2010)

<http://www.maison-facile.com/lexique/021-lexique-jardin.asp> (03.04.2010)

http://fr.wiktionary.org/wiki/Cat%C3%A9gorie:Lexique_en_fran%C3%A7ais_du_jardinage (03.04.2010)

<http://www.rustica.fr/jardiner-avec-la-lune/lexique.html> (10.04.2010)

<http://www.aujardin.info/fiches/dictionnaire.php> (10.04.2010)

<http://www.jardinbrico.com/fr-arbres-et-arbustes.php> (17.04.2010)

<http://www.gerbeaud.com/> (17.04.2010)

http://www.webjardiner.com/lexique/lexique_jardin_a.php (23.04.2010)

<http://www.graines-baumaux.fr/> (23.04.2010)

<http://www.snhf.org/> (23.04.2010)

<http://www.greffer.net/?cat=10> (15.05.2010)

Prantsuse- ja ingliskeelne kirjandus

Atkins, B.T.S., Rundell, M. *The Oxford Guide to Practical Lexicography*. New York: Oxford University Press, 2008

Béjoint, H. *Modern Lexicography: An Introduction*. New York: Oxford University Press, (1994) 2000

Magnollay, P-A. *Tout savoir sur le jardinage*. Lausanne: Éditions Favre SA, 2007

Avaldamata allikad

Autori kirjavahetus Räpina aianduskooli õpetaja Jaan Kivistikuga (19.03. - 18.04.2010) (materjalid autori valduses).

Résumé

Le présent projet de Master se concentre sur le lexique spécialisé du jardinage. Le projet comporte deux grandes parties : la première est consacrée aux problèmes théoriques de la composition du dictionnaire spécialisé tandis que la seconde présente un dictionnaire français-estonien des termes du jardinage.

Le premier chapitre introduit le sujet du présent projet de Master : analyse l'utilisation des termes *horticulture* et *jardinage* en français et en estonien, et s'intéresse plus précisément à la situation actuelle de la terminologie du jardinage en Estonie.

Le deuxième chapitre traite de la problématique fondamentale liée à l'élaboration du dictionnaire en général. Ce chapitre cherche à montrer quels sont les utilisateurs potentiels d'un dictionnaire de jardinage. En outre, elle présente les corpus français et estoniens qui ont été utilisés au cours du travail lexicographique et justifie le choix des termes. En ce qui concerne le choix des termes, le dictionnaire comprend un vocabulaire de base du jardinage. À la fin du deuxième chapitre, l'organisation du dictionnaire est également présentée.

Le troisième chapitre analyse les problèmes émergés au cours de la composition du dictionnaire, plus particulièrement, l'utilisation incohérente des termes du jardinage dans les textes estoniens ainsi que parmi les spécialistes du domaine concerné. Elle se concentre sur les différents quasi-synonymes français. On cherche à montrer que la langue estonienne a plus de tendance à utiliser les groupes de mots longs que le français. Dans le troisième chapitre sont présentés les côtés positifs et négatifs de l'utilisation de la troisième langue dans la construction du dictionnaire.

La partie pratique comporte un dictionnaire bilingue français-estonien des termes du jardinage. Elle comprend 250 termes présentés dans l'ordre alphabétique. Ce dictionnaire ne représente qu'un lexique de base du jardinage qui pourrait à l'avenir

aboutir à un dictionnaire spécialisé plus étendu. Il pourrait y être intégré à un dictionnaire du jardinage multilingue ou à une base de données terminologique multilingue.